

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

דרך קבלת העדים בבית דין

(כ"ג ב') **משנה:** חצר גדולה הייתה בירושלים, ובית יעזק הייתה נקראת, ולשם כל העדים (שבאו מחוץ לתחום) מתכנסין, ובית דין בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהו רגילין לבוא.

(המשך **משנה:**) בראשונה, לא היו (העדים) זזין משם כל היום (שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות). התקין רבן גמליאל הזקן שיהו מהלכין אלפיים אמה לכל רוח.

(המשך **משנה:**) ולא אלו בלבד (מותרים ללכת אלפיים אמה) אלא אף חכמה (מיילדת) הבאה לילד, והבא להציל (נפש) מן הדליקה, ומן הגייס, ומן הנהר (שעלה על גדותיו וסיכן נפשות), ומן המפולת, הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפיים לכל רוח.

שיטות הראשונים

לא היו זזין משם: שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות. כתבו **הראשונים**, שכל החצר חשובה כד' אמות.¹ וכן עיר המוקפת חומה.² ומיהו, כתב **הרא"ש**,³ לעניין לחבר את העיר יחד להיות כבית אחד למדוד אלפיים מסוף העיר, לא בעי מחיצה. דאם לא כן, היה צריך כל אחד למדוד מפתח ביתו. אבל לבוא מחוץ לתחום להלך את כולה, צריך שתהיה מוקפת מחיצה. **והמאירי** הביא פירוש, שבראשונה לא היו רשאים לצאת מירושלים.⁴

כיצד בודקים העדים

(כ"ג ב') **משנה:** כיצד בודקין את העדים? זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון. ומכניסין את הגדול שבהן, ואומרין לו: אמור כיצד ראית את הלבנה. לפני החמה או לאחר החמה (כלומר הצד המאיר שבו היה כלפי השמש, או החשך שבו היה כלפי השמש⁵). לצפונה (של החמה) או לדרומה. כמה היה (הירח) גבוה. ולאין היה נוטה (ראשי פגימת הלבנה), וכמה היה רחב. אם אמר לפני החמה, לא אמר כלום.

ואח"כ היו מכניסין את השני ובודקין אותו. אם נמצאו דבריהם מכוונים, עדותן קיימת.

¹ כדתנן בפרק מי שהוציא אוהו (עירובין מ"א ב') נתנוהו בדיר ובסהר וכו'.

² והא דמשמע בההוא פירקא גבי דיכריא דאתו למברכתא (מ"ז ב') שכל העיר חשובה להם כד' אמות, היינו בעיר המוקפת מחיצות. והכא (שלא הרשו להם לצאת מהחצר) בירושלים לאחר שפרצו בה יוונים פרצות, דחשיבא כרה"ר, כדאיתא בפ' המוצא תפילין (ק"א א').

³ יש דברים דעיר חשובה כד' אמות אף בלא חומה כדתנן פ' כיצד מעברין (נ"ז א') נותנין קרפף לעיר. עוד תנן התם (ס' א') הנותן עירובו תוך עיבורה של עיר לא עשה ולא כלום דבלאו הכי יש לו כל העיר ועיבורה של עיר. רא"ש.

⁴ וירושלים כחצר אחת היא נדונה, הואיל ודלתותיה נעולות כלילה. והיו יכולים לילך את כולה, שמאחר שלצורך מצוה יצאו, היו דנין אותם כמי שיצא שלא מדעת. אלא שהתקין רבן גמליאל הואיל וברשות חכמים יצאו ולדבר מצוה, שיהא הדבר להם כהיתר גמור, וכמי שבאו מתוך התחום שיהא להם אלפים אמה לכל רוח כבני העיר. אמנם בסוף דבריו כתב כשאר ראשונים, שבראשונה לא היו זזים **מתוך החצר**, שהיו דנין אותם כיצא חוץ לתחום לדעת שאין לו ארבע אמות, אף על פי שנכנס לו בדיר או בסהר. וכתב, שכן נראה יותר ומכל מקום התקינו להיותם כבאים מתוך התחום, וכן הלכה. מקורות: תוספות, תוספות הרא"ש, רשב"א, ריטב"א (כ"ג ב', ד"ה לא היו זזין). מאירי (ד"ה המשנה השלישית).

⁵ פיה"מ לרמב"ם (תרגום הרב קאפח).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ושאר כל הזוגות, שואלין אותן ראשי דברים. לא מפני שהיו צריכים להם, אלא כדי שלא ייצאו בפחי נפש, בשביל שיהו רגילים לבוא.

(שנינו) אם אמר לפני החמה, לא אמר כלום, דאמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "הַמַּשָּׁל וְפָחַד עֲמוּ עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו"? מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, ולא פגימתה של קשת. פגימתה של לבנה, דחלשה דעתה. פגימתה של קשת, דלא לימרו עובדי החמה גירי קא משדייא.⁷

(כ"ד א') **תנו רבנן:** אחד אומר (שראה את הירח) גבוה שתי מרדעות, ואחד אומר שלושה, עדותן קיימת. אחד אומר שלושה (מרדעות), ואחד אומר חמישה, עדותן בטלה. אבל מצטרפין לעדות אחרת.⁸

תנו רבנן: ראינוהו (את דמות הירח משתקפת) במים, ראינוהו בעששית, ראינוהו בעבים (מבעד לעננים), אין מעידין עליו. חציו במים וחציו ברקיע, חציו בעבים וחציו ברקיע, חציו בעששית וחציו ברקיע, אין מעידין עליו.

השתא כולו אמרת לא, חציו מבעיא?! אלא הכי קאמר: חציו במים חציו ברקיע, חציו בעבים חציו ברקיע, חציו בעששית חציו ברקיע, אין מעידין.

תנו רבנן: ראינוהו, ושוב לא ראינוהו, אין מעידין עליו.

(ומקשה) כל הכי חזו לה ואזלי (וכי לעולם הם צריכים לראותו)?!

אמר אביי הכי קאמר: ראינוהו מאלינו (בלי כוונה לראותו) ושבנו לראותו מדעתנו (בכוונה, כדי להעיד עליו), ולא ראינוהו, אין מעידין עליו. מאי טעמא? אימור כוביתא דעיבא (עיגול של עב לבן) בעלמא הוא דחזי.

שיטות הראשונים

ראינוהו בעששית, אין מעידין עליו: המאירי פירש, ראינו בבואה של לבנה בעששית. והריטב"א פירש, דרך עששית שהיה בחלון שבכותל.⁹

⁶ כתב ר"ד (תוספותיו, ד"ה שם עושה שלום במרומיו): שמעתי מן הבקיאים בחכמות השמים, שאין ללבנה שום אורה (מעצמה), אלא לוקחת אורה מן השמש. ובחצי החדש כל פני הלבנה רואים את החמה ובעבור זה היא מאירה כולה ונראית שלימה. מיכן ואילך היא הולכת לצדדין. ואין כל עיגולה רואה את החמה אלא מקצת ממנה, והיא אז דקה ביותר... ובכל יום מוסיף אורה עד ט"ו בחדש שעומדת עם החמה פנים אל פנים, ומאירה כולה, ועוד חוזרת ומתרחקת מעט מעט כמו שאמרנו. וכיון שאין אור ללבנה אלא מה שלוקחת מן החמה היאך יכולה החמה לראות פגימתה של לבנה, והלא הצד הרואה את החמה היא המאיר, והצד שאינו רואה היא הפגום!

⁷ החמה הזאת חצים היא יורה, להלחם בכופרין בה. שהיורה בקשת נותן פגימת הקשת לצד פניו. רש"י.

⁸ למ"ד (שבועות מ"ז ב') בב' כתי עדים המכחישות זו את זו, זו באה בפני עצמה ומעידה, וזו באה בפני עצמה ומעידה, ניחא דמצטרפין לעדות ממון. אבל למאן דאמר בהדי שהדי שקרי למה לי, היאך מצטרפין לשום עדות, אפילו לעדות החודש! לכן דחק בקונטרס לפרש, אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו, ובעדות של חודש זה איירי. והא דקתני 'לעדות אחרת', היינו כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת. והכי מפרש לה בהדיא בסוף פרק כל הנשבעין (מ"ח א'), משום דהוה ליה חד, ואין דבריו של חד במקום שניים.

⁹ כתב ב'שקל הקודש' (הל' קידוש החודש בה, ס"ק כט), שאם רואה ברקיע את הלבנה דרך משקפיים, יכול להעיד. וצ"ע שם (ב'ציון ההלכה' ס"ק לח) שלפירוש הריטב"א, אולי גם משקפיים דינו כעששית.